

Plan for friluftslivets ferdselsårer

Friluftsrådet | Sør

Grimstad

INNHOLDSFORTEGNELSE

BAKGRUNN FOR PLANEN	3
FORMÅL MED PLANEN.....	3
FORHOLDET TIL ANDRE PLANER OG NASJONALE FØRINGER.....	4
DEFINISJONER.....	5
OM PLANARBEIDET	6
ROLLER OG ANSVAR.....	8
EKSISTERENDE FERDSELSÅRER	8
KART - GRIMSTAD ØST	9
KART – GRIMSTAD VEST	10
TILTAK OG STRATEGIER 2025 - 2027.....	12
PLANLAGTE TILTAK.....	13
TILRETTELEGGING	13
FORESLÅTTE FERDSELSÅRER	14
TILRETTELEGGING	17
KART GRIMSTAD ØST	18
KART GRIMSTAD VEST.....	19
GRIMSTAD NORD	20
VEDLEGG	21
FRILUFTSLOVEN OG ALLEMANNSRETTEEN	21
AVTALE OMTILRETTELEGGING OG MERKING AV TURSTIER.....	24
ALLE FERDSELSÅRENE SOM SHP-FILER MED EGENSKAPER	27

BAKGRUNN FOR PLANEN

Friluftslivets ferdselsårer er en nasjonal satsning i regi av Miljødirektoratet og fylkeskommunene for å etablere et systematisk kunnskapsgrunnlag om friluftstilbudet i kommunene. Miljødirektoratets veileder for plan for friluftslivets ferdselsårer ligger til grunn for arbeidet.

Grimstad kommune har et mangfoldig sti- og løypenett av ulik standard, varierende grad av skilting/merking og øvrig tilrettelegging, men mangler en samlet oversikt som viser status, vedlikeholdsansvar, driftskostnader, behov, finansiering med mer. Plan for friluftslivets ferdselsårer skal gi en systematisk og samlet oversikt over eksisterende merkede ferdselsårer i kommunen. Planen vil også gi en prioritert liste over forslag til nye merkede ruter og andre tiltak som kan bidra til økt utøvelse av friluftsliv i befolkningen. Et attraktivt friluftslivstilbud nært der folk bor i kommunen bidrar til bedre folkehelse, livskvalitet, bolyst og reiseliv.

Det understrekes at planen omhandler merkede stier og turveier, og gir ikke en oversikt over umerkede stier. Det betyr at mange stier som benyttes, ikke fremkommer her. Planen skal avklare hvilke stier/turveier som skal være merket og inngå i nasjonal database for tur- og friluftsruter (turrutebasen) samt avklare eventuelle behov for oppgradering av disse.

Planen har status som temaplan. Dette innebærer at planen hverken binder inngrep, arealbruk eller økonomiske prioriteringer. Skal tiltak som foreslås i planen bli bindende, må det innarbeides i annet planverk. I forhold til øvrig kommunal planlegging vil planen være et hjelpemiddel og kunnskapsgrunnlag for kommuneplanens arealdel, reguleringsplaner og delplan idrett fysisk aktivitet.

FORMÅL MED PLANEN

Det overordnede målet med planen er å sikre og tilrettelegge for at kommende generasjoner skal ha gode muligheter for å utøve friluftsliv. Planen gir en oversikt over hva vi har av merkede stier og løyper og en prioritering av hvor det bør merkes, tilrettelegges eller eventuelt gjøres tiltak.

Effektmål:

- Alle innbyggere skal ha gode og tilgjengelige turmuligheter nært der de bor.
- Økt fysisk aktivitet og bedre fysisk og psykisk helse i befolkningen.
- Sikre allmennheten tilgang til strandsonen.
- Færre og kortere fritidsreiser med privatbil i hverdagen.
- Etablere tettere samarbeid mellom offentlig- og frivillig sektor.
- Skape økt attraktivitet for bosetting og reiseliv.

Resultatmål:

- Befolkningen skal ikke ha mer enn 500 meter fra boligområdet til nærmeste merkede turvei/sti.
- Alle skoler, barnehager og eldresenter skal ha en turvei/sti tilpasset deres bruk i umiddelbar nærhet.
- Sti- og løypenettet er differensiert med tanke på terreng og opplevelser, og er et tilbud til alle nivåer av turgåere.
- Prioriterte utfartsområder for dagsturer bør skiltes og tilrettelegges.
- Bidra til økt kunnskap om retter og plikter for ferdsel gjennom innmark og utmark.
- Inngå avtaler med lag, foreninger og frivillige om etablering/vedlikehold av ruter.

FORHOLDET TIL ANDRE PLANER OG NASJONALE FØRINGER

KOMMUNEPLAN FOR GRIMSTAD KOMMUNE

Kommunestyret vedtok 25.05.2022 fire satsingsområder i samfunnsdelen av kommuneplanen: grønnere hverdag, livsmestring i alle faser, kompetansebyen og næringsutvikling.

Grønnere hverdag: I Grimstad er vi stolte av våre flotte natur- og kystområder, og disse må vi ta vare på. Vi er en sykkelby, hvor flere skal velge å sykle og gå fremfor å kjøre bil.

Livsmestring i alle faser: Med innbyggernes medvirkning og nye måter å løse oppgavene på skal tidlig innsats og forebyggende arbeid i alle livets faser bidra til økt grad av livsmestring og utsatt hjelpebehov.

Kompetansebyen: Et godt liv og utdanningsløp skapes gjennom en oppvekst der barn og unge opplever en aktiv og medvirkende hverdag i trygge omgivelser.

Næringsutvikling: Grimstad er den tredje største kommunen i fylket med en plassering langs kysten som gjør den til et attraktivt arbeids- og bosted. Vi vil utvikle Grimstad slik at den er attraktiv og sunn å bo i – en bærekraftig kommune som ivaretar næringslivet, arbeidstakere og besøkende.

Plan for friluftslivets ferdselsårer vil være et aktivt skritt i retning av å nå målene i alle fire satsingsområdene.

KOMMUNEDELPLAN FOR GRØNNSTRUKTUR OG FRILUFTSLIV

Hovedmål for kommunedelplan for grønnstruktur og friluftsliv skal være en langsiktig plan som skal gi oversikt over viktige naturkvaliteter og friluftslivsverdier og danne grunnlag for hvordan disse skal ivaretas til beste for fellesskapet.

Delmål:

- Sikre at viktige turforbindelser og rekreasjonsområder ikke bygges ned.
- Detaljere grønnstrukturen og inneholde tiltaksplan som kan knyttes opp mot reguleringsplaner og utbyggingsavtaler i nye utbyggingsområder.
- Grimstad kommunes innbyggere, studenter og tilreisende skal sikres viktige turforbindelser og rekreasjons og aktivitetsområder i nærmiljøet, områder som gir muligheter for bedre folkehelse.

KOMMUNEDELPLAN IDRETT OG FYSISK AKTIVITET

Målsetting: Alle skal ha mulighet for å drive idrett og fysisk aktivitet i form av trening og mosjon i nærheten av der de bor.

GRIMSTAD SOM NASJONALPARKKOMMUNE

Gjennom sin status som nasjonalparkkommune (2021), har Grimstad kommune forpliktet seg til å forbedre infrastruktur og tilgjengelighet til naturbaserte opplevelser. Nasjonalparkkommunen skal ha turmuligheter og merkede stier. Nasjonalparkkommunen skal legge til rette for stedsnære aktivitets-, friluftslivs- og opplevelsestilbud.

SYKKELBYAVTALEN

Sykkelbyavtalen for Grimstad 2021-2024 er en tre-partsavtale mellom Agder fylkeskommune, Statens vegvesen og Grimstad kommune om utvikling av Sykkelbyen Grimstad. Målet for perioden er at sykkel og gange skal øke med 25 %. Sammenhengende gang- og sykkelveinett er ett av temaene som løftes frem som spesielt viktig.

ANDRE KOMMUNALE FØRINGER SOM BØR SEES I SAMMENHENG

- Grimstad kommune har utført kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder
- Det pågår samarbeid om ro- og padleled i kystkommunene i Østre Agder-samarbeidet.

DEFINISJONER

At alle interessenter har en felles forståelse for begrepene som brukes, er en viktig forutsetning for en god medvirkning- og arbeidsprosess. I offentlig forvaltning skilles det imidlertid i flere sammenhenger mellom ulike typer stier og løyper. Følgende definisjoner er hentet fra Miljødirektoratet og merkehåndboka:

Friluftsliv: Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse.

Ferdselsåre: Traséer for ferdsel som er synlige i terrenget i den sesongen som er aktuell for bruk, og leder for ferdsel på vann og over breer.

Sti: Tydelig, smalt og sammenhengende tråkk i terrenget som har oppstått gjennom bruk eller aktiv tilrettelegging.

Turvei: Opparbeidet og sammenhengende ferdselsåre med jevnt og fast toppdekke i minst 1,2 m bredde.

Kyststi: Nettverk av stier, turveier, gang- og sykkelveier og ulike typer vei, så nær kysten som mulig. I noen tilfeller går Kyststien også over svaberg.

Sykkelløype: Lite eller enkelt tilrettelagte ruten uten fast dekke for ferdsel med sykkel.

Rideløype: Tilrettelagt rute med fast dekke for ferdsel på/med hest.

Skiløype: Ferdselsårer på snødekt mark som jevnlig tråkkes eller prepareres, eller som merkes eller kvistes som traséer for vinterferdsel.

Led: Ferdselsårer på vann og over breer.

Turrute: Skilta, merka og kartfestet trasé for ferdsel i den sesongen som er aktuell for bruk. Det skilles mellom flere typer turruter, se Merkehåndboka.no for mer informasjon.

Turforslag: Anbefalt tur. Turforslag er ikke en del av det offentlige kartgrunnlaget (DOK). Turforslag formidles på ulike turportaler, som telltur.no.

OM PLANARBEIDET

AVGRENSNING

Plan for friluftslivets ferdselsårer skal omhandle **etablerte (merkede), foreslåtte og planlagte** fotturer, skiløyper, sykkelruter og rideløyper. Plan for friluftslivets ferdselsårer skal ta for seg hele kommunen, men nye tiltak prioriteres nær sentrum og tettbebyggelse.

ORGANISERING

Kommunedirektøren er prosjekteier, og fremmer planutkastet fra for politisk behandling i plan- og miljøutvalget og kommunestyret.

Det ble etablert en tverrfaglig, administrativ arbeidsgruppe bestående av: Pernille Sandemose, Rolf Inge Pettersen, Christine Mikkelsen og Karin Glomsaker.

Friluftsrådet Sør har stått for det løpende arbeidet med planen. Marthe Marie Ruud hadde ansvaret for arbeidet med folkemøtene og registrering av innmeldte ønsker og behov. Solveig Enoksen bidro i en mellomfase med kvalitetssikring og koordinering med den administrative arbeidsgruppen. Geir Henning Waagsnes har stått for stått for ferdigstillingen av planen.

MEDVIRKNING

Oppstart av planarbeidet ble kunngjort i januar 2023. Det ble opprettet egen side på kommunens- og friluftsrådets FB- og nettside, med informasjon om planarbeidet og medvirkningsprosessen. Det ble i tillegg sendt ut en pressemelding og annonsert i Grimstad Adressetidende.

Friluftsrådet Sør har i samarbeid med kommunen arrangert fire folkemøter hvor innbyggerne fikk melde inn sine ønsker. Møtene startet kl. 18.00 og varte 2 – 3 timer. De ble holdt på:

1. Landvik skole 21.03. 2023
2. Grimstad rådhus 22.03. 2023
3. Eide skole 27.03. 2023
4. Fevik skole. 28.03. 2023

Folkemøtene ble annonsert både i lokalaviser og på Facebook. Kommunen videresendte invitasjon til møtene til lag og foreninger og delte oppdateringer fra friluftsrådets Facebook side. I tillegg til folkemøter er det gjennomført digital medvirkning via skjema på friluftsrådets nettside.

Ved behov har det vært gjennomført egne møter og befaringer med lag, foreninger og ressurspersoner.

KUNNSKAPSGRUNNLAG, KARTLEGGING OG REGISTRERING

Friluftsrådets arbeid med den kommunale turkartserien og turbøker, og sykkel-/padleguide danner til sammen en god oversikt over ferdselsårene i kommunen. Innspill fra lag og foreninger, grunneiere og

enkeltpersoner har vært viktig i prosessen. Registreringen har i hovedsak tatt for seg den fysiske infrastrukturen med følgende elementer:

- Merkede ferdselsårer med avklart og uavklart driftsansvar.
- Behovet for utbedringer av eksisterende traséer.
- Behovet for eventuelle nye traséer.

DATAHÅNDTERING

Sammen med dette dokumentet ligger alle registrerte stier/turveier og løyper i Grimstad i tre ulike kategorier: Eksisterende - anses som godt nok merket. Foreslåtte - er meldt inn i løpet av planprosessen og planlagte – der det anbefales å gjøre tiltak i planperioden. Stiene er i SHP-format og har alle egenskaper som kreves i ferdselsåreprosjektet, knyttet til seg. Når tiltakene er gjennomført vil status med tilhørende egenskaper endres fra planlagt til eksisterende.

GIS- eller FKB-ansvarlig i kommunen oversender alle eksisterende/merkede stier til Statens kartverk for publisering i turrutebasen. De to siste kategoriene forvaltes av den enkelte kommune, som er ansvarlig for ajourføring av nye merkede ferdselsårer i turrutebasen. Sammen med kartlagte og verdsatte friluftslivsområder i kommunen, publisert i naturbase.no, vil dette utgjøre et viktig kunnskapsgrunnlag for kommunen i saksbehandling, rapportering og planlegging.

En turrute som skal forvaltes i turrutebasen må være avtalt med grunneier, merket/skiltet og være knyttet opp mot et forvaltningsregime. Det betyr at det må være noen som har ansvar for tilrettelegging og vedlikehold av skilting og merking. Merkede og skiltede turruter som ikke allerede er registrert i databasen, skal registreres. Endringer i geometri skal registreres, dersom man finner feil i dataene som allerede er lagt inn i databasen. Turruter som ikke lenger er i bruk, skal fjernes fra turrutebasen. Matestier (tilførselsstier) og stier uten skilting/merking kan registreres dersom de har en funksjon for en turrute det er knyttet et forvaltningsregime til.

Det skal ikke registreres turforslag i databasen, men turrutene som er registrert i databasen kan benyttes i karttjenester på internett og som grunnlag for produksjon av papirkart. Turmål registreres av Friluftsrådet Sør i appen Norgeskart Friluftsliv. Stiene koples til turmålene, og suppleres med foto og tekst i friluftsrådernes egen forvaltningsløsning. Ved inngangen til 2025 har Friluftsrådet Sør lagt ut 91 turmål i Grimstad kommune.

SKILTING OG MERKING

God skilting og merking sammen med informasjon og kartoppslag bidrar til trygg og skånsom ferdsel i naturen. Skilting og merking bringer folk enklere ut i naturen og terskelen for å utøve fysisk aktivitet senkes. Når det gjelder utforming, er det ikke brukt en felles standard for skilting og merking i kommunen. Design og utseende varierer derfor avhengig av hvem som har vært tiltakshaver. Det er i seg selv ikke en stor utfordring at skilt og tavler utformes ulikt, men det kan skape unødvendig forvirring og bidrar ikke til et helhetlig inntrykk av sti- og løypenettet i kommunen.

Det bør i fremtidig skilting brukes den samme standarden for å bidra til et helhetlig uttrykk og skilte og merke i henhold til [merkehåndboka](#). En rekke tilskuddsordninger krever at skilting og merking gjøres i henhold til føringene som er lagt i merkehåndboka.

På samme måte bør man tilstrebe å bruke samme type informasjonstavler i hele kommunen.

ROLLER OG ANSVAR

GRUNNEIERE

Grunneiere har disposisjonsrett over egen grunn og er med det en svært sentral aktør i planlegging, tilrettelegging og utvikling av sti- og løypenettet. Det er derfor viktig med et godt og formalisert samarbeid mellom kommunen, grunneiere, frivillige organisasjoner og brukere.

KOMMUNEN

Det offentlige er pålagt ansvaret for at det skal være mulig for alle å drive friluftsliv og er øverste arealmyndighet. Kommunen skal i henhold til friluftsloven § 22 arbeide for å fremme friluftslivsformål innen sitt område og ivareta allmennhetens interesser i alle saker av interesse for friluftslivet. Kommunen har imidlertid ikke en lovpålagt oppgave med å drifte sti- og løypenettet.

FINANSIERING AV TILRETTELEGGINGSTILTAK

De fleste som ønsker å tilrettelegge for friluftsliv har behov for ekstern finansiering. Det finnes flere kilder man kan søke finansiering fra. Ordningene har ulike frister, kriterier og krav. De mest relevante tilskuddsordningene er:

- Spillemidler via kommunen
- Agder fylkeskommune
- Sparebanken Sør
- Kommunen

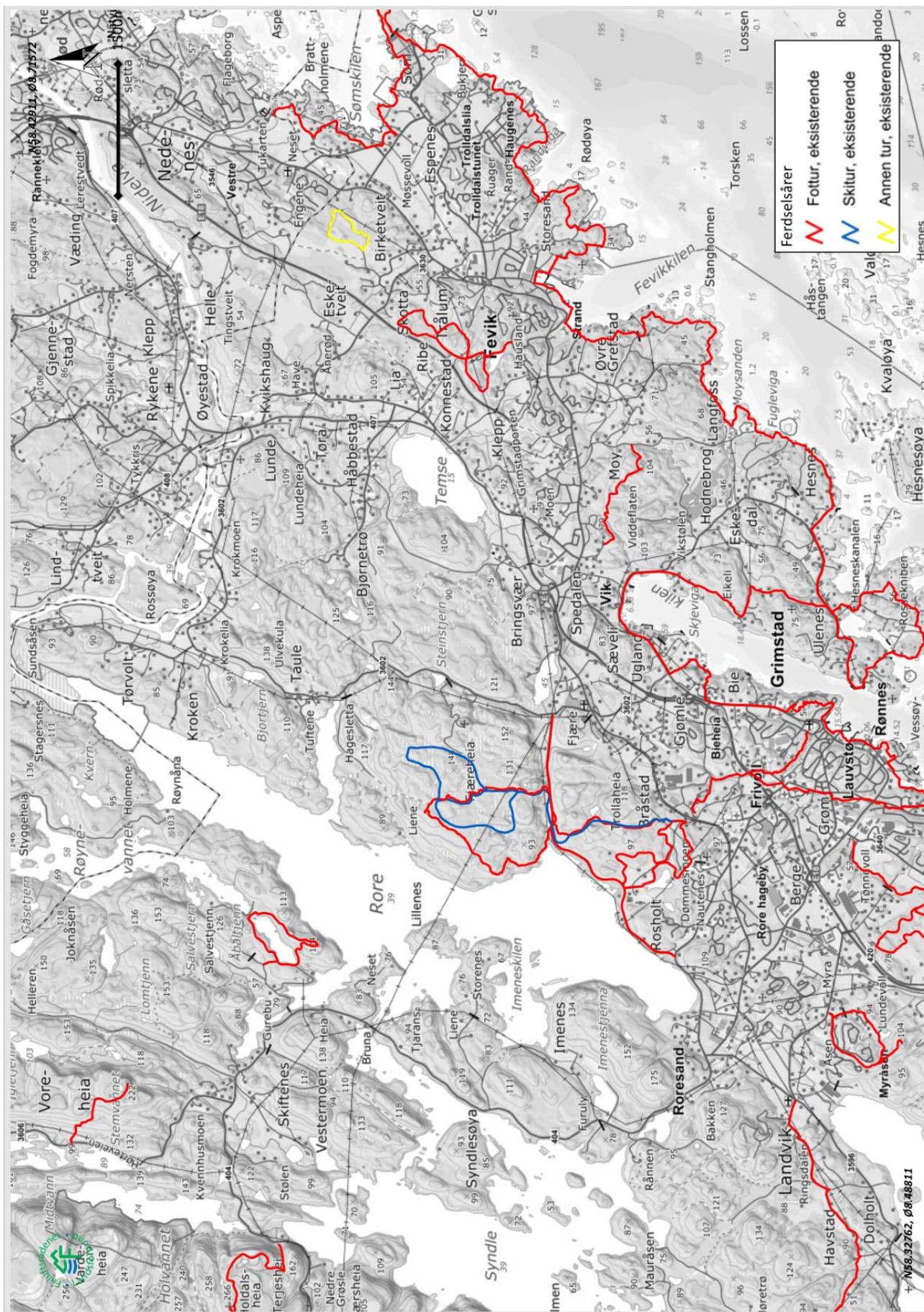
EKSISTERENDE FERDSELSÅRER

Kartene på side 9 og 10 viser hvor i kommunen de eksisterende ferdselsårene finnes.

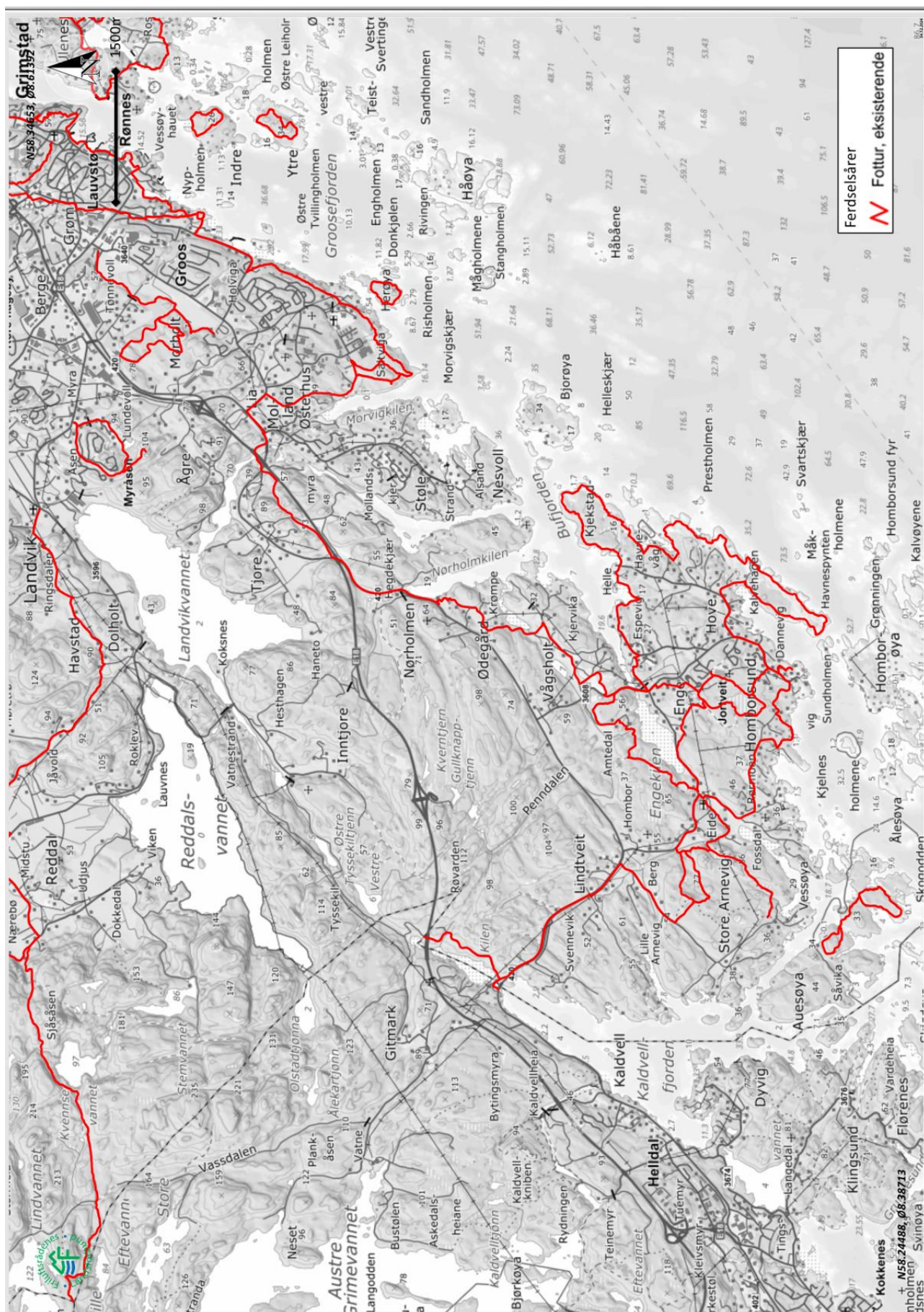
Tabellen på side 11 viser at det er merket 61 km med fotturer, 9,7 km lysløyper og 74,5 km kyststi i Grimstad kommune.

Tabellen på side 12 viser at det er 11 km med andre ski-/vinterløyper, 1,5 km med rideløype i tillegg til at Nasjonal sykkelrute nr. 1 går gjennom Grimstad kommune.

KART - GRIMSTAD ØST

KART – GRIMSTAD VEST

FOTTURER

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Bruk	Forbedringsmulighet
Fevik	Fevik lysløype	3,5	Belysning	Fottur, Skitur	Infotavle, skilting
Fevik	Hausland P	0,4	Belysning	Fottur, Skitur	Infotavle, skilting og sykkelparkering
Fjære	Dømmesmoen lysløype	3,7	Belysning	Fottur, Skitur	
Fjære	Gamle jernbanelinja	3,6	Vei	Fottur	
Fjære	Rundt skytebanen	2	Sti	Fottur	
Fjære	Dømmesmoen – Deidalen	1,6	Sti	Fottur	
Fjære	Gjømleheia – Grandkongen	4,5	Sti	Fottur	
Homborsund	Eide lysløype	2,1	Belysning	Fottur, Skitur	
Homborsund	Kistevigveien utsiktspunkt	0,3	Sti	Fottur	
Homborsund	Engekilen Rundt	5	Vei, sti	Fottur	
Homborsund	Ramshaugen	0,4	Vei	Fottur	
Homborsund	Linnekleiv – Kilebunnen	1,3	Vei	Fottur	
Homborsund	Fossdalhei	1,5	Sti	Fottur	
Homborsund	Eide kirke – Dyrevarden	0,8	Sti	Fottur	
Landvik	Myråsen Rundt	2,5	Sti	Fottur	
Landvik	Barnevandererstien	11,2	Vei, sti	Fottur	
Landvik	Kjørkevegen	6,7	Vei, sti	Fottur	
Landvik	Einerfjellet	1,4	Sti	Fottur	
Landvik	Rossefjellet	2,1	Sti	Fottur	
Landvik	Holdalsheia	1,9	Sti	Fottur	
Landvik	Voreheivarden	1,2	Sti	Fottur	
Landvik	Stemvatnet	2,5	Sti	Fottur	
Sentrum	Groosebekken vandrepark	3,9	Vei, sti	Fottur	
Sentrum	Hamsunds ruslespor til E18	1	Sti	Fottur	
Sentrum	Tønnevold – Ribbås	4	Sti	Fottur	Infotavler
Sentrum	Rørmoenheia – Ribbåsløypa	0,6	Sti	Fottur	Skilting
Østerhus	Sti for alle	1,5	Sti	Fottur	

KYSTSTI

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Bruk	Forbedringsmulighet
Homborsund	Auesøya	2,7	Sti	Fottur	
Sentrum	Binabben	0,1	Sti	Fottur	
Sentrum	Indre Maløya	1,1	Sti	Fottur	
Sentrum	Herøya	1	Sti	Fottur	
Sentrum	Ytre Maløya	1,4	Sti	Fottur	
Grimstad	Kyststi hovedtrasé	67	Vei, sti	Fottur	
Fevik	Ruagerveien	1,2	Vei, sti	Fottur	

RIDELØYPER

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Bruk	Forbedringsmulighet
Fevik	Birketveit rideløype	1,5	Turvei	Annen tur	

VINTERLØYPER

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Bruk	Forbedringsmulighet
Sentrum	Dømmesmoen - Deidalen	1,7	Vinter	Skitur	
Sentrum	Gjømleheia	3,4	Vinter	Skitur	
Sentrum	Fjæreheia	2	Vinter	Skitur	
Landvik	Stalleland	3,9	Vinter	Skitur	

SYKKELRUTER

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Bruk	Forbedringsmulighet
Grimstad	Nasjonal sykkelrute 1		Vei	Sykkeltur	

TILTAK OG STRATEGIER 2025 - 2027

I tiltaksplanen for ferdselsårer er kostnadsvurderingene gjort på et overordnet nivå, og ment som et hjelpemiddel ved førstegangs prioritering. Større kostnadskrevende tiltak må kostnadsberegnes i forbindelse med spillemiddelsøknader.

Dersom det ikke eksisterer en ansvarsfordeling for området tiltaket ønskes etablert i, bør kommunen føres opp som avtalepart, inntil annet er avklart.

Kommunen har ikke ressurser til å drifte og vedlikeholde alle ferdselsårene, og er helt avhengig av å inngå fadderavtaler / driftsavtaler med lag og foreninger.

Kommunen bør etablere en symbolsk godtgjørelse per km sti og turvei, til lag og foreninger som tar drifts- og vedlikeholdsansvar for et område.

Følgende forhold er vurdert ved vektingen av tiltakene:

- Bidrar tiltaket til å oppfylle målet hverdagsfriluftsliv og fysisk aktivitet i naturen der du bor.
- Overordnet kostnadsvurdering og finansieringsmulighet av tiltaket.
- Om tiltak er mulig å gjennomføre i planperioden.

Når det gjelder det siste kulepunktet har vi i liten grad hatt mulighet for å kartlegge den enkelte grunneiers holdning til de foreslåtte og planlagte tiltakene. Friluftsrådet anbefaler på det sterkeste at man begynner med en grunneierdialog for alle planlagte tiltak, og prioriterer stier hvor tiltakene ønskes velkommen.

Tiltakene er vektet fra 1 til 3, hvor 1 er 1. prioritering, osv.

PLANLAGTE TILTAK

FOTTURER

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak	Vekting
Fevik	Vikshei - Verås	1,7	Sti	Merking og skilting	2
Landvik	Myråsen - 100	0,4	Sti	Merking og skilting	1
Sentrum	Lysløype Morholt		Turvei	Etablering og infotavler	1

KYSTSTI (FORGREININGER OG MATESTIER)

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak	Vekting
Fevik	Østre Vessøya	0,2	Sti	Rydde og merke	1
Fevik	Gokast vest	0,1	Sti	Merking og skilting	1
Fevik	Gokast nord	0,1	Sti	Merking og skilting	1
Hesnes/Rønnes	Barselkilen	0,2	Sti	Rydde og merke	1
Hesnes/Rønnes	Gule Odde	0,3	Turvei	Rydde og merke	1
Homborsund	Amtedalsknullen	0,2	Sti	Merking og skilting	1
Homborsund	Båsebuktene	0,3	Sti	Merking og skilting	1
Homborsund	Homborsundfjorden	0,2	Sti, vei	Rydde og merke	1
Homborsund	Kjelnes	0,4	Sti, vei	Rydde og merke	1
Homborsund	Kastellet	0,4	Sti, vei	Rydde og merke	1
Sentrum	Hasseldalen	0,6	Blanding	Merking og skilting	1
Sentrum	Vessøyhauet	0,3	Blanding	Merking og skilting	1
Støle	Stølepynten	1,5	Sti, vei	Regulering først	1
Støle	Strandfjorden	0,7	Sti, vei	Merking og skilting	1
Støle	Stølehalvøya	6	Sti, vei	Regulere - etablere	1
Tjore	Tjoresteinen	0,7	Sti, vei	Merking og skilting	1
Østerhus	Morvigpynten	0,1	Sti	Infotavle	1

SYKKELRUTER

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak	Vekting
Grimstad	Vita velo	13	Vei	Merking og skilting	1

TILRETTELEGGING

Tilrettelegging bidrar til økt ferdsel og trygghet for alle som ferdes. Rydding, merking, skilting og annen tilrettelegging må skje på naturens premisser.

- Utgangspunktet er at det skal foreligge skriftlig avtaler mellom grunneiere og tilrettelegger.
- Ved tilrettelegging skal det fokuseres på bærekraftige tilretteleggingstiltak.
- I tilknytning til beiteområder, bør selvlukkende grunder eller gjerdeklyv etableres.
- Ved merking og skilting skal Merkehandboka legges til grunn.
- Enkelte områder kan være belastet på grunn av mange brukere og ulike brukergrupper. Merking og skilting kan bidra til å kanalisere trafikken utenom de mest sårbare områdene.

FORESLÅTTE FERDSELSÅRER

I denne delen gis en oversikt over forslag til tiltak, vesentlig som skilting og merking av umerka stier, for dårlig merket stier eller forslag til etablering av helt nye stier, kommet frem under folkemøtene eller innmeldt digitalt via friluftsrådets hjemmeside.

Forslagene er vektet i henhold til kriteriene på side 12, slik at det blir enklere å prioritere tiltakene med tanke på neste planperiode. De planlagte tiltakene er med ett unntak plukket fra listene med vekting 1.

FOTTURER – VEKTING 1

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak
Fevik	Allemannsbekken	1,6	Sti	Merking og skilting
Fevik	Trollfjell	0,8	Sti	Merking og skilting
Fevik	Randvigkallen	0,3	Sti	Merking og skilting
Fevik	Grønnmyr	0,7	Sti	Rydde og merke
Fevik	Skarsdalsbekken	0,7	Sti	Merking og skilting
Fevik	Viddeflaten	0,6	Sti	Merking og skilting
Fjære	Klomreheia	0,8	Sti	Merking og skilting
Fjære	Bratteberg	0,1	Sti	Merking og skilting
Fjære	Opplandsveien	0,3	Sti	Merking og skilting
Landvik	Hommedal prestegårdskog naturreservat	0,7	Sti	Merking og skilting
Landvik	Kråkehei	3,3	Sti	Merking og skilting
Landvik	Østre Svåene	0,6	Sti	Merking og skilting
Landvik	Roresand - Igletjenn	0,7	Sti	Merking og skilting
Landvik	Resvika - Lille Imås	0,3	Sti	Merking og skilting
Landvik	Store og Lille Imås	1,1	Sti	Merking og skilting
Landvik	Imenestjenna - Store Imås	1	Sti	Merking og skilting
Landvik	Kjerkeheia	0,7	Sti	Merking og skilting
Sentrum	Store Skiberfjell	0,6	Sti	Merking og skilting
Sentrum	Nytt boligfelt - Store Skiberfjell	0,2	Sti	Infotavle på P-plass, merking og skilting
Sentrum	Lille Skiberfjell	0,3	Sti	Merking og skilting
Sentrum	Ribbåsløypa - Morholt	0,3	Sti	Merking og skilting
Østerhus	Mollandsveien	1,1	Sti	Merking og skilting
Landvik	Store Luetjenn	0,8	Sti	Merking og skilting

FOTTURER – VEKTING 2

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak
Fevik	Sagoddveien	0,2	Sti	Rydde og merke
Fevik	Østre Vessøya	0,1	Sti	Rydde og merke
Fevik	Skakkefjell - Tjennheia	0,4	Sti	Merking og skilting
Fevik	Tysåsen	3	Sti, vei	Merking og skilting
Fevik	Tysåsen - ved Esketveitveien	0,5	Sti	Merking og skilting
Fevik	Vessøyneset - gammel sti	0,3	Sti	Rydde og merke
Fevik	Børsåsen	0,1	Sti	Merking og skilting
Fevik	Ribe	0,6	Sti	Merking og skilting
Fjære	Bjørkåsen rundløype	3,2	Sti, vei	Merking og skilting
Fjære	Deildalen - Skytebanen	0,7	Sti	Merking og skilting
Fjære	Skytebanen - Trollaheia	2,2	Sti	Merking og skilting
Landvik	Gangdalen	1	Sti	Merking og skilting
Landvik	Ågre - rundløype	1,1	Sti	Merking og skilting
Landvik	Landvikskogen - Store Luetj.	1,6	Sti	Merking og skilting
Landvik	Dobbedalshei	2,5	Sti	Merking og skilting
Hesnes	Moysand - Myra - Tveiden	1,1	Sti	Rydde og merke
Hesnes	Myra - Hesnesveien	0,9	Vei	Skilting
Sentrum	Ribbås - nordvest	0,6	Sti	Merking og skilting

FOTTURER – VEKTING 3

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak
Fevik	Badeøya Vessøyneset	0,1	Sti	Bro/molo, merking
Fevik	Fevik lysløype - snarvei	0,2	Sti	Merking og skilting
Fjære	Fjæremoene - Lauvknollen	1,4	Sti	Merking og skilting
Fjære	Orrtjenn	0,2	Sti	Merking og skilting
Fjære	Orrtjenn - Lauvknollen	4,1	Sti	Merking og skilting
Landvik	Hagersmoen - Havstadmoen	1,9	Sti	Merking og skilting
Landvik	Gamle Vestlandske	4,6	Vei	Merking og skilting
Landvik	Hisåsen	3	Sti	Merking og skilting
Landvik	Den forkjærte båten	0,6	Sti	Merking og skilting
Landvik	Solbergsete - Beisland	5	Sti, vei	Merking og skilting
Landvik	Fattigmannsheia	0,7	Sti	Merking og skilting
Landvik	Holdalsheia via Barlinddalen	1,3	Sti	Merking og skilting
Landvik	Solliheia	2,2	Sti	Merking og skilting
Landvik	Rislåknuten - Birkenes	3,4	Sti	Merking og skilting
Landvik	Stormyrheia	2,6	Vei	Merking og skilting

KYSTSTI (FORGREININGER, MATESTIER OG ALTERNATIVER) – VEKTING 1

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak
Fevik	Vessøyneset	0,6	Blanding	Merking og skilting
Fevik	Storesand	0,4	Turvei	Merking og skilting
Fevik	Geiteryggen	0,1	Sti	Merking og skilting
Fevik	Verkstedviga	0,3	Sti	Merking og skilting
Fevik	Lille Bergen	0,3	Sti	Merking og skilting
Fevik	Kattopsa	0,1	Sti	Merking og skilting
Hesnes/Rønnes	Kivestødden	0,3	Sti	Merking og skilting
Hesnes/Rønnes	Marivold	0,2	Sti	Merking og skilting
Hesnes/Rønnes	Langevold	0,6	Sti	Merking og skilting
Hesnes/Rønnes	Alternativ Ulenes - Klesviga	2,1	Sti, vei	Merking og skilting
Homborsund	Breivik	0,1	Sti	Merking og skilting
Homborsund	Kistevig	0,1	Sti	Merking og skilting
Sentrum	Arendalsveien	0,2	Blanding	Merking og skilting
Østerhus	Krågeviga	0,1	Sti	Merking og skilting
Østerhus	Saltviga øst	0,1	Sti	Merking og skilting
Støle	Ruhaven	0,1	Sti	Merking og skilting

KYSTSTI (FORGREININGER, MATESTIER OG ALTERNATIVER) – VEKTING 2

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak
Tjore	Hegdekjær	0,9	Sti	Merking og skilting
Hesnes/Rønnes	Rosseviga	0,3	Sti	Rydde og merke
Fevik	Alternativ - Vessøyneset	0,3	Sti	Rydde og merke
Sentrum	Grooseneset	0,2	Sti	Merking og skilting
Sentrum	Groos	0,3	Blanding	Merking og skilting
Fevik	Vessøykollen	0,1	Sti	Rydde og merke
Fevik	Randvigkallen	0,2	Sti	Rydde og merke

KYSTSTI (FORGREININGER, MATESTIER OG ALTERNATIVER) – VEKTING 3

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak
Fevik	Rødsund	0,1	Sti	Merking og skilting
Østerhus	Saltviga vest	0,2	Sti	Merking og skilting
Homborsund	Dyrevarde	0,9	Sti	
Homborsund	Alternativ Knardal og Gullura		Sti, vei	
Homborsund	Alternativ Svennevik og Arnevig	4,4	Sti, vei	
Homborsund	Alternativ Lindtveit - Svennevik	1,1	Sti, vei	
Sentrum	Naxbie	1,1	Sti, vei	
Østerhus	Østerhus industriområde	1,1	Turvei	
Østerhus	Østerskauen	0,6	Sti	
Homborsund	Kalvehageneset	0,1	Sti	
Homborsund	Salbudal	0,2	Sti, vei	

Fevik	Sømsveien	0,5	Blanding	
Fevik	Hasseltangen	0,1	Sti	

SYKKELRUTER – VEKTING 3

Område	Navn	Lengde (km)	Standard	Nye tiltak
Fjære	Fevik lysløype - Perlestien	3,1	Sti, vei	Merking og skilting
Fjære	Perlestien	2,5	Sti	Merking og skilting
Fjære	Tauleveien - Blautmyr	0,6	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting
Fjære	Kringlemyr	0,4	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting
Fjære	Nilsesvoll - Fingeråsen	1,9	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting
Fjære	Tvitjennheia	1	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting
Fjære	Skillarmoen - Tauleveien	1,7	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting
Fjære	Tørplassen - Skillarmoen	2,2	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting
Fjære	Solås	0,2	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting
Fjære	Lunde rundløype	1,8	Sti	Tilrettelegging for sykkel, merking og skilting

TILRETTELEGGING

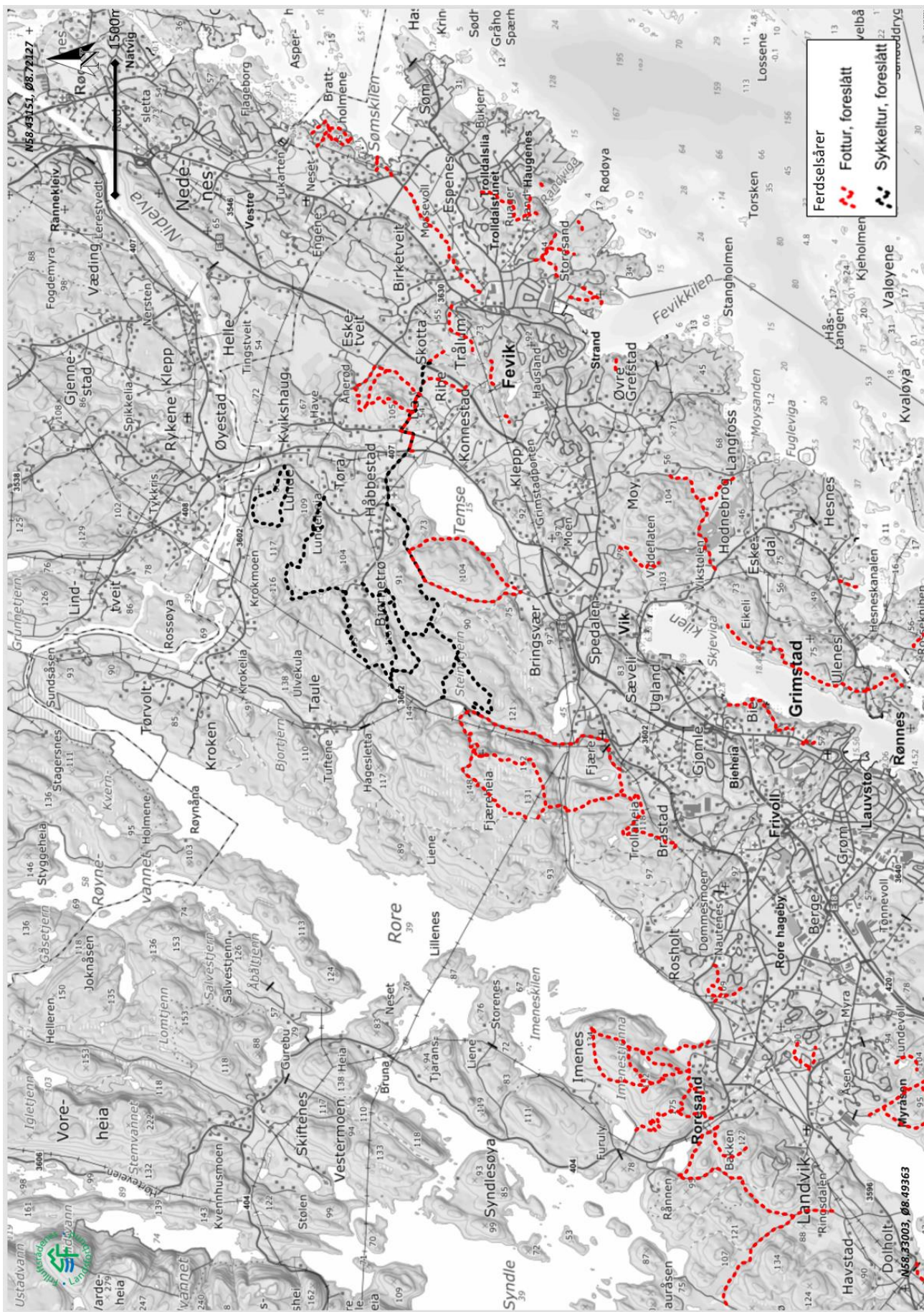
Tilrettelegging bidrar til økt ferdsel og trygghet for alle som ferdes. Rydding, merking, skilting og annen tilrettelegging må skje på naturens premisser.

- Utgangspunktet er at det skal foreligge skriftlig avtaler mellom grunneiere og tilrettelegger.
- Ved tilrettelegging skal det fokuseres på bærekraftige tilretteleggingstiltak.
- I tilknytning til beiteområder, bør selvlukkende grunder eller gjerdeklyv etableres.
- Ved merking og skilting skal Merkehandboka legges til grunn.
- Enkelte områder kan være belastet på grunn av mange brukere og ulike brukergrupper. Merking og skilting kan bidra til å kanalisere trafikken utenom de mest sårbare områdene.

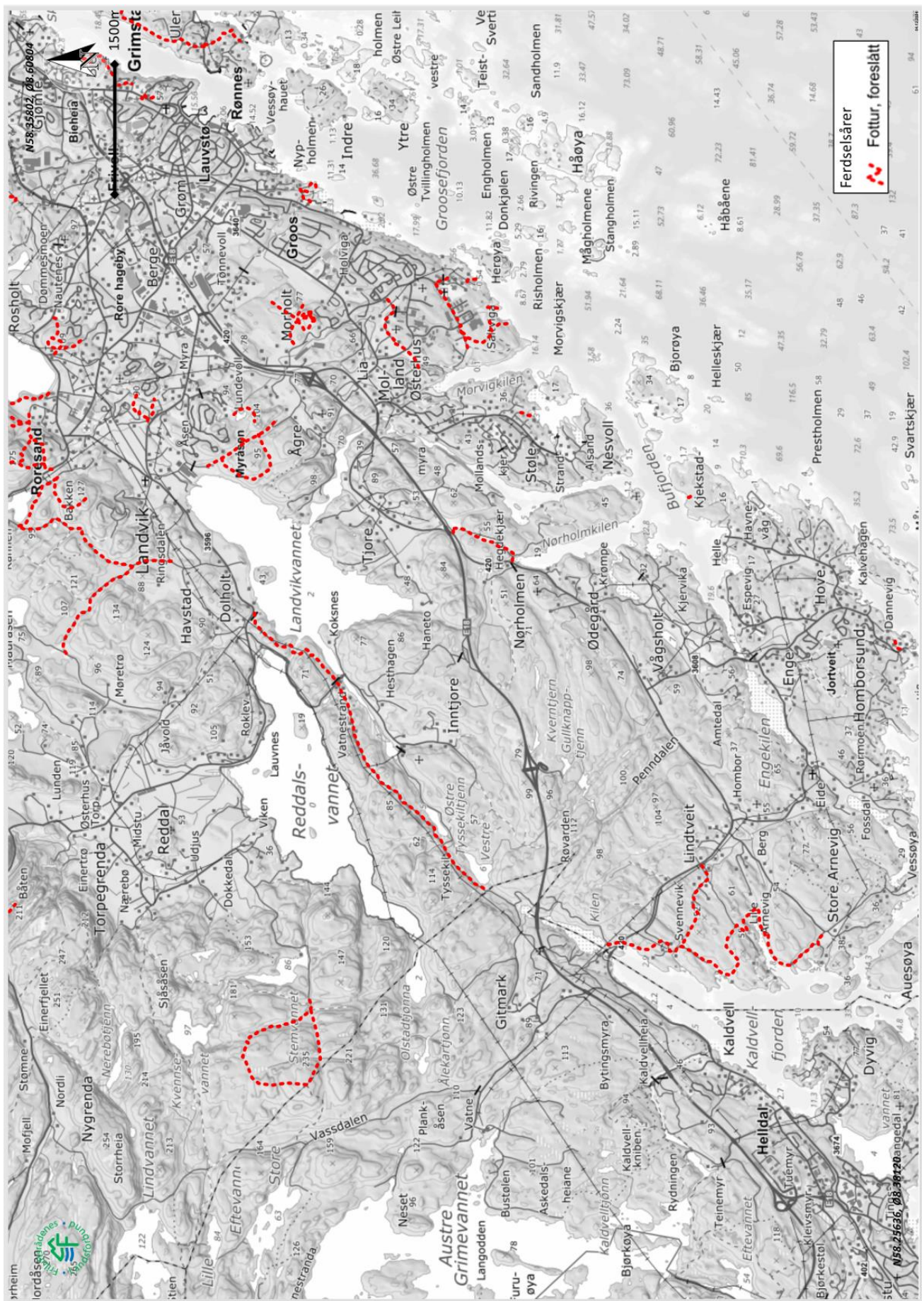
VEIEN VIDERE

Temaplan for friluftslivets ferdselsårer bør inngå i kommunens fremtidige planstrategi.

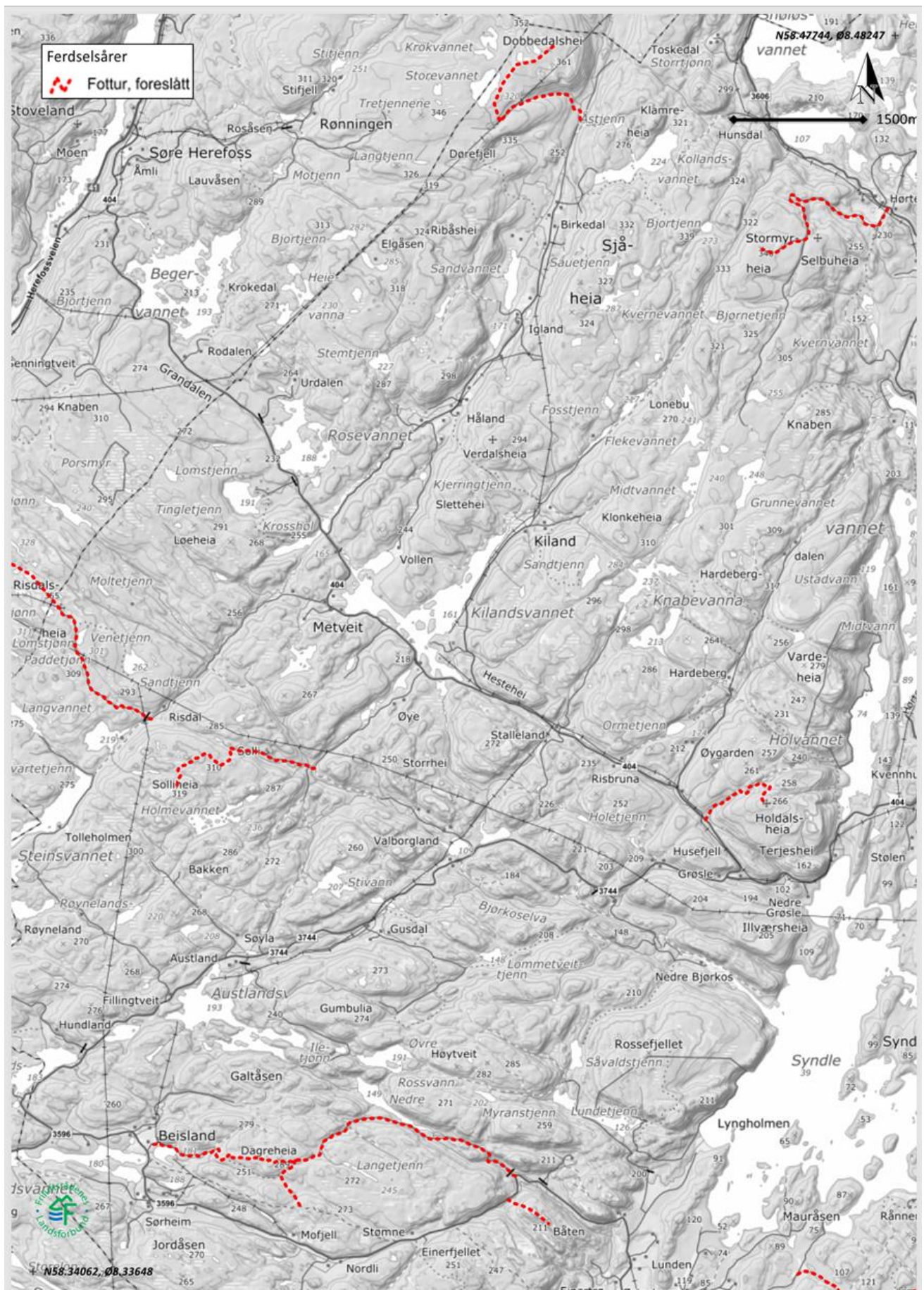
Kartene på side 18, 19 og 20 viser hvor ferdselsårene er foreslått.

KART GRIMSTAD ØST

KART GRIMSTAD VEST

GRIMSTAD NORD

VEDLEGG

FRILUFTSLOVEN OG ALLEMANNSRETTE

Allemannsretten gir som utgangspunkt enhver rett til å ferdes og oppholde seg i utmark uavhengig av hvem som er grunneier. Retten består av tre hovedelementer: ferdselsretten, oppholdsretten og høstingsretten. Ved siden av retten til ferdsel, opphold og høsting, innebærer allemannsretten også en plikt om å ferdes hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Dette betyr at man ved ferdsel ikke skal påføre skade eller ulempe for eier, bruker, miljøet eller andre.

Allemannsretten gjelder i hovedsak i utmark. Skille mellom hva som regnes som innmark og utmark er derfor viktig for å forstå hvor det er lov å ferdes. I frilufsloven gjøres dette rede for slik:

«Som innmark eller like med innmark reknes i denne lov gårdsplass, hustomt, dyrket mark, engslått og kulturbeite samt liknende område hvor allmenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrenghet for eier eller bruker. Udyrkete, mindre grunnstykker som ligger i dyrket mark eller engslått eller er gjerdet inn sammen med slikt område, reknes også like med innmark. Det samme gjelder område for industrielt eller annet særlig øyemed hvor allmenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrenghet for eier, bruker eller andre.

Med utmark mener denne lov udyrket mark som etter foregående ledd ikke reknes like med innmark.»

Innmark er som hovedregel all dyrket jord: åker, eng, kulturbeite, hage, gårdsplasser, hustomter og industriareal. Det som ikke regnes som innmark, er utmark.

OM FERDELSRETTE

Allemannsretten gjelder som hovedregel alle andre steder enn innmark, i tillegg til på frossen eller snødekt åker og eng mellom 15. Oktober og 30. April. Oppstår det skade på marken i dette tidsrommet, kan grunneier forby ferdselen.

Retten til ferdsel i innmark er begrenset både med hensyn til tid og sted. Sommerstid må man holde seg til veier eller stier i innmark hvis de fører til utmark, men uten å passere gjennom gårdsplass eller over hustomt eller på annen måte være til fortrenghet eller ulempe for eier eller bruker. Formuleringen «ferdsel til fots» omfatter også ferdsel på ski.

På vei og opparbeidet sti på innmark som fører til utmark er det fra 2012 lov til å gå, ri, kløve, sykle og ake. Dette gjelder likevel ikke på en naturlig sti som fører til utmark. Skillet mellom naturlig og opparbeidet sti er derfor viktig for å vite om det er lov til ri, kløve, sykle eller ake på en trasé. I forarbeidene til loven er dette forklart slik;

«Med opparbeidet sti menes en ferdselsåre der det er gjennomført mer eller mindre omfattende terrenginngrep som f.eks. påkjøring av grus/pukk, kløpping av bekk eller legging av planker over myr, for å lette ferdsel og evt. hindre skader på omkringliggende natur/dyrket mark. Opprinnelsen til stien kan være f. eks dyretråkk, barnetråkk eller merking av en ferdselsåre som etter noe tids bruk har behov for opprusting.»

Ferdsel til fots er tillatt på både naturlige og opparbeidede stier gjennom innmark, under forutsetning av at ferdselen skjer uten å passere gjennom gårdsplass eller over hustomt eller på annen måte å være til utilbørlig fortrenghet eller ulempe for eier eller bruker. Skogplantefelt var frem til 2012 regnet som innmark, men dette har nå status som utmark. Ferdsel skal likevel skje på en hensynsfull og varsom måte uten å påføre skade på skogplantefeltet.

I verneområdene er det ofte egne regler for ferdsel.

OM FERDELSKULTUR OG ALLEMANNSPLIKTENE

Selv om det er en rett til fri ferdsel og opphold i norsk natur, innebærer ikke dette en frihet uten grenser. Friluftslovens § 11 gir en generell bestemmelse om ferdselskultur, som gjelder for alle typer ferdsel og opphold i naturen. Det stilles krav om at man ved ferdsel eller opphold «*på annen manns grunn eller sjøen utenfor, skal opptre hensynsfullt og varsomt, for ikke å volde skade eller ulempe for eieren, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade*». Hensynet til miljøet i vid forstand ble tatt inn i Friluftsloven ved revisjonen i 1996 og gjelder både natur og dyr.

Du skal alltid, enten du ferdes i innmark eller i utmark, lukke grunder etter deg og vise hensyn til dyr som beiter. Ved ferdsel med hund, skal båndtvang respekteres.

MERKING OG TILRETTELEGGING AV STIER OG LØYPER

Utgangspunktet er at alle fysiske tilretteleggingstiltak krever grunneiers tillatelse. Dette innebærer opparbeidelse, merking og visse typer arbeid på stier, skiløyper og rasteplasser. Det er derfor viktig at tiltakshaver går i dialog med grunneier så tidlig som mulig i slike prosesser, og at det brukes standard grunneieravtale.

Kommunen kan i henhold til friluftsloven § 35, merke, varde, kloppe og iverksette andre mindre tiltak for å lette ferdselen i utmark. Selv om dette kan utføres uten tillatelse, skal grunneier eller bruker, varsles før tiltaket settes i verk. Kommunen kan også gi organisasjoner som har til formål å fremme reise- og/eller friluftsliv, rett til å varde og merke bestemte ruter og turstier i utmark. Før kommunen gjør vedtak etter § 35 skal det føres forhandlinger mellom grunneier og tiltakshaver. Tillatelse til merking og skilting gjøres som enkeltvedtak.

BORTVISNING, FYSISKE STENGSEL OG FORBUDSKILT

Friluftsloven § 13 omhandler ulovlige stengsler eller oppsetting av skilt med ferdselsforbud.

<i>Eier eller bruker av grunn må ikke ved stengsel eller på annen måte vanskeliggjøre ferdsel, opphold, bading eller høsting som er tillatt i denne lov, med mindre det tjener hans berettigete interesser og ikke er til utilbørlig fortrenghet for allmenhetens utøvelse av allemannsrett.</i>

Paragrafen setter med dette visse grenser for grunneiers adgang til å fritt utnytte sin eiendom på en måte som vanskeliggjør allmenhetens utøvelse av allemannsretten med mindre det tjener grunneierens berettigete interesser. Stengsler som har som primærformål å hindre folk i å utøve allemannsretten er ulovlig.

Dersom ferdsel gjør nevneverdig skade på en eiendom, eller er til vesentlig hinder for bruken som eier eller bruker gjør eller ønsker å gjøre av den, kan kommunen med samtykke av eier eller bruker bestemme hel eller delvis sperring av eiendommen i henhold til friluftsloven § 16. Denne sperringen kan likevel bare gjelde for inntil 5 år om gangen og vedtaket må stadfestes av statsforvalteren. Grunneier eller bruker har likevel rett til å vise bort folk som opptre hensynsløst eller ved utilbørlig atferd utsetter eiendommen eller berettigete interesser for skade eller ulempe (Friluftsloven § 11). Berettigete interesser kan omfatte både naboer, andre friluftsfolk og vilt. Bortvisning må ikke forveksles med sperring. Grunneier kan etter § 3 selv forby ferdsel på vei eller sti som går gjennom innmark, men bare hvis det er snakk om ferdsel som er egnet til å volde nevneverdig skade, som for eksempel ved terrengslitasje.

ORGANISERT OG KOMMERSIELL FERDSEL

Allemannsretten gir rett til både organisert og kommersiell bruk av privat grunn, under forutsetning av at hver enkelt deltager og gruppen som helhet holder seg innenfor de rettigheter og plikter frilufsloven og allemannsretten fastsetter. Sentralt står plikten om god ferdselskultur i § 11. Når mange ferdes sammen øker faren for at det kan oppstå ulempe for grunneier og skade på naturen. Hver enkelt, og gruppen som helhet, plikter derfor å være ekstra aktsomme.

Friluftsmøter, idrettsstevner og lignende sammenkomster som kan medføre nevneverdig skade eller ulempe, kan ikke avholdes uten samtykke fra grunneier (Frilufsloven § 10). Samtykkekravet kan variere, avhengig av om arrangementet går på sti, i terrenget eller på vei, type aktivitet og omfang. Det må innhentes grunneiers samtykke hvis det skal settes opp sperringer, samle folk, ha start eller innkomst, eller hvor sammenstimling av folk kan medføre nevneverdig skade eller ulempe. Dette gjelder særlig friluftsmøter, idrettsstevner og lignende. For et vanlig idrettsstevne av lokal eller regional karakter betyr dette normalt at grunneiers samtykke må innhentes i området rundt start og mål, og på punkter hvor det er naturlig at publikum vil samle seg. Alle varige installasjoner som settes opp i forbindelse med idretts- eller friluftsstevner krever grunneiers tillatelse på lik linje med andre fysiske tilretteleggingstiltak. Små, midlertidige tilretteleggingstiltak som for eksempel løypeanvisning krever ikke grunneiersamtykke, men skal tas ned etter arrangementet. Utvidelsen fra 2012 som gir rett til sykling, ridning og lignende aktiviteter på vei og opparbeidet sti i innmark som fører til utmark, gjelder ikke for organiserte aktiviteter som sykkeløp og rideklubbaktiviteter. Det anbefales alltid å ha dialog med grunneier og beitelag ved planlegging av arrangement. Der grunneiere ikke lar seg kontakte, kan grunneierlag eller jakt-/utmarkslag kontaktes.

Vennegrupper som finner sammen via sosiale medier faller utenfor det som trenger tillatelse.

OM OPPHOLDSRETTE

Allemannsretten gir deg rett til å raste og overnatte i utmark. Du kan fritt overnatte på samme sted i utmark inntil to døgn i lavlandet, men aldri nærmere hus eller hytte enn 150 meter med mindre annet framgår av forskrift. På innmark skal ikke telt settes opp uten tillatelse fra grunneier. Rasting og telting i plantefelt skal ikke skje når det kan forårsake skade på ungsog eller skogforyngelsesfelt.

OM HØSTINGSRETTE

Allmennhetens høstingsrett kommer av § 5 og innebærer at man ved ferdsel i utmark kan høste ville blomster, planter, bær og sopp, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Denne retten innskrenkes imidlertid av unntak som kan komme av andre lover. Mange arter er for eksempel særskilt vernet og kan derfor ikke plukkes.

FORMIDLING GJENNOM TURBØKER OG ANDRE INFORMASJONSKANALER

Å utgi turkart der turruter, rasteplasser eller lignende er inntegnet krever ikke at det skal foreligge grunneiers samtykke. Det bør imidlertid alltid søkes samarbeid med grunneiere og andre interessenter i slike prosesser for å kunne enes om hvilke hensyn som kan tas.

AVTALE OMTILRETTELEGGING OG MERKING AV TURSTIER

Mellom _____ (grunneieren) som grunneier av eiendommen

_____ gnr. ____ bnr. ____ i _____ kommune

og _____ (tilretteleggeren)

(Alternativt mellom grunneierlag/utmarkslag eller tilsvarende og tilrettelegger.)

1. Avtalens omfang

Avtalen er primært beregnet brukt mellom grunneiere og frivillige organisasjoner, friluftsråd og kommuner ved tilrettelegging og merking av turstier til friluftsbuk i utmark.

Dersom stien berører innmark, avtales dette i punkt 11.

2. Definisjon

Med turstier menes her traseer for ferdsel til fots som er ryddet for vegetasjon, men uten, eller med liten, grad av opparbeidelse av grunnen. De er vanligvis merket, og bredden er minimum 0,5 m.

Den eller de stier som omfattes av avtalen, er markert med rød strek på vedlagte kart.

3. Rydding, merking og skilting.

Tilretteleggeren gis rett til og har ansvar for rydding, merking og skilting av turstier slik det framgår av vedlagte kart (jf pkt 2), samt vedlikehold av denne (jfr. pkt. 4). Dette skal skje på en slik måte at det ikke medfører skade på skog og omfatter normalt:

- Rydding av vegetasjon i traseen. Stien kan ryddes i inntil 2 m bredde mellom trestammene alt etter forholdene på stedet. Felling av trær krever særskilt samtykke fra grunneieren.
- Mindre tiltak i grunnen (fjerning av stein og stubber, enkle tiltak for å lede vannsig), samt utlegging av bru/klopp eller kavlelegging.
- Merking som kan bestå av maling på trær, varde eller stake/påle som er satt ned i bakken.
- Skilting og oppsett av informasjonstavler som kan settes opp der det er behov for slike. Plassering av tavler skal godkjennes av grunneier og mulig fellesbruk vurderes.

Rydding, merking og skilting skal skje i samsvar med Merkehåndboka utgitt av Den Norske Turistforening, Friluftsrådenes Landsforbund og Innovasjon Norge, 2013.

Der stien krysser gjerder som er nødvendige for dyrehold, skal tilretteleggeren sørge for at det etableres grind eller gjerdeklyver.

4. Vedlikehold

Tilretteleggeren gis rett til og har ansvar for å vedlikeholde merkingen, stien og de innretninger som er anlagt som ledd i denne. Tilretteleggeren skal da følge samme regler som i pkt.3. Tilrettelegger har ansvar for rydding av søppel.

Tilrettelegger påtar seg ansvaret for et visst oppsyn med mer besøkte rasteplasser, særlig med hensyn til trefellinger, kvistbryting, bålrensing, forsøpling o.l. som kan skade grunneiers

interesser eller naturgrunnlaget. Eventuelt grovt skadeverk skal meddeles grunneier umiddelbart for videre oppfølging

5. Skogsdrift og annen næringsutøvelse.

Grunneierens næringsutøvelse begrenses ikke av avtalen. Før igangsetting av arbeid som vil vanskeliggjøre bruk av stien, skal grunneier varsle tilrettelegger, som om nødvendig sørger for informasjon til brukerne. Om nødvendig blir partene enige om midlertidig omlegging av stien. Det vises for øvrig til Skogbruksloven og eventuell skogsertifisering for eiendommen.

6. Omlegging av stien

I avtaleperioden kan både grunneieren og tilretteleggeren kreve omlegging av stien når det er nødvendig av hensyn til grunneier eller friluftsbukerene. Slik omlegging krever enighet mellom partene, men samtykke skal ikke kunne nektes uten saklig grunn.

7. Erstatning

Det ytes ikke erstatning til grunneieren for de tiltak avtalen omfatter. Der merking og tilrettelegging medfører dokumentert økonomisk tap for grunneieren, kan det ytes erstatning etter særskilt overenskomst, som skal framgå av punkt 11.

8. Varighet

Denne avtalen gjelder i 10 år og fornyes automatisk for 10 år ad gangen dersom ingen av partene har sagt den opp ett år før avtaletidens utløp.

9. Opphør

Ved opphør av avtalen plikter tilretteleggeren å fjerne anlegg, skilt og andre innretninger, med mindre annet avtales.

Samtidig forplikter tilretteleggeren seg til å avlyse eventuell tinglysing.

10. Tvister

Eventuelle tvister om forståelsen av denne avtalen skal avgjøres ihht Lov om tvistemål.

11. Spesielle forhold

_____

_____, ____/____ 20____

_____

Grunneier For tilretteleggeren

Tinglysing

Dersom partene finner det formålstjenlig kan denne avtalen tinglyses som heftelse på eiendommen gnr.____, bnr.____ på tilretteleggerens bekostning.

_____, ____/____ 20____

_____

Grunneier For tilretteleggeren

Kontaktinformasjon grunneier (navn, adresse, tlf, e-post):

Kontaktinformasjon tilrettelegger (navn, adresse, tlf, e-post):

Avtalen er anbefalt av Den Norske Turistforening, Friluftsrådernes Landsforbund, Friluftslivets fellesorganisasjon, Norges Fjellstyresamband, Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund, Norskog, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Statskog og Norsk Allmenningsforbund, mai 2003, og oppdatert mai 2013.

Direktoratet for naturforvaltning og Kulturdepartementet har godkjent avtalen til bruk i forbindelse med søknad om statlige friluftslivsmidler og spillemidler.

ALLE FERDSELSÅRENE SOM SHP-FILER MED EGENSKAPER